

приносить дискомфорт. Рівень соціальної тривожності показує внутрішнє ставлення дитини до певного типу ситуацій і дає непряму інформацію про характер її взаємин з однолітками й дорослими в сім'ї, дитячому садку, школі. Ігрова діяльність має особливі можливості для корекційної роботи з попередження та подолання соціальної тривожності дошкільника.

Проведене дослідження не претендує на вичерпне розв'язання багатопланової проблеми, якою є дитяча тривожність. Потребують свого подальшого вивчення питання взаємозв'язку тривоги і типу темпераменту, впливу міжособистісних взаємовідносин дитини у групі на появу тривожності.

Список використаних джерел:

1. Батлер Д. *Подолати соціальну тривогу*/ Джиліан Батлер. – Львів: Видавництво Українського католицького університету: Свічадо, 2014. – 96 с.
2. Білоус Р. М. *Психологічні особливості соціальної тривожності студентів*/ Р. М. Білоус, Я. О. Кармазіна // *Молодий вчений*. – 2016. – № 12.1(40). – С. 192–195.
3. Герриг Р. *Психологія и жизнь* / Р. Герриг, Ф. Зимбардо. – СПб: Питер, 2004. – 955 с.
4. Коць Є. М. *Психологічна природа осіб із соціальною тривожністю*/ Є. М. Коць // *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*. – 2017. – Випуск 3. – Том 1. – С. 92–96.
5. Никитина І. В. *Соціальна тривожність: содержание понятия и основные направления изучения*. / І. В. Никитина, А. Б. Холмогорова // *Соціальна і клінічна психіатрія*. – 2011. – Т.20. – Ч. 2. – №1. – С. 80–85.
6. Пасічніченко А. В. *Особливості тривожності дітей дошкільного віку* / А. В. Пасічніченко // *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія*. – Харків: ХНПУ, 2012. – Випуск 49. – С. 93–95.
7. Ясточкина І. А. *Соціальна тривога людини: причини та наслідки*/ І.А. Ясточкина. // *Соціальна робота. Соціальна педагогіка* – 2014 – Серія 11. – С. 166–173. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/7297/1/>

Пашигар М.С.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ТЕОРІЇ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті здійснено логіко-історичний аналіз теорії національно-патріотичного виховання молоді. Розкрито педагогічні погляди Г. Ващенко, В. Верховинця, О. Духновича, А. Макаренка, С. Русової, В. Сухомлинського, Я. Чепіги та інших культурно-освітніх діячів минулого та сучасності на зміст і засоби патріотичного виховання дітей дошкільного віку.

У системі формування нової України, духовного відродження українського народу та входження нашої країни у високоцивілізоване світове співтовариство одне з провідних місць належить моральності. Це й зрозуміло, адже рух нашого суспільства до поставленої мети можуть забезпечити лише люди високої моралі. Люди, які народжуються та розвиваються у національному середовищі, постійно перебувають під впливом як соціальних, економічних, національних так і патріотичних умов: мови, культури, побуту, традицій і звичаїв. Тому як стратегічні визначаються завдання виховання в особистості любові до Батьківщини, усвідомлення свого громадянського обов'язку на основі національних і загальнолюдських духовних цінностей, утвердження якостей громадянина-патріота України для збагачення і примноження на цій основі культурного і творчого потенціалу нашого народу. Виходячи із зазначеного вище, проблема формування патріотизму постає у всій її гостроті.

Пошуки нових шляхів і засобів духовного відродження нації, гуманізації навчально-виховного процесу, морального вдосконалення особистості спонукають до ґрунтовного вивчення та творчого використання спадщини зарубіжних і вітчизняних культурно-освітніх діячів минулого.

Таким чином, актуальність проблеми патріотичного виховання дітей, потреба здійснення комплексного історико-педагогічного аналізу теоретичної спадщини минулого, її переосмислення, інтерпретація з метою моделювання нових підходів до змісту і організації освітньої роботи з виховання патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку спричинили вибір теми публікації.

Метою статті є аналіз та узагальнення педагогічних ідей культурно-освітніх діячів минулого щодо патріотичного виховання з метою їх актуалізації та упровадження в сучасній системі виховання.

Найпершим серед видатних зарубіжних мислителів сутність, теоретичні основи патріотичного виховання окреслив чеський педагог Я. Коменський. Зміст цього поняття, на його думку, має ґрунтуватися на ідеї народності, яка включає вимоги навчання рідною мовою, виховання людяності, гуманності, прагнення сформувати таку людину, яка вище за все ставить благополуччя своєї батьківщини і готова пожертвувати собою заради її свободи і незалежності [9, с. 163].

Швейцарський педагог Й. Песталоцці сутність патріотичного виховання вбачав у розвитку моральних почуттів на основі чуттєвого споглядання, у формуванні здатності дітей та молоді пізнавати добро і творити його. Спрямованість такого виховання, на його думку, має бути гуманістичною і дієвою [9, с. 164].

На принципах гуманізму також ґрунтував своє розуміння патріотичного виховання німецький педагог А. Дістервег. У вихованні

патріотизму провідними він ствердно проголошував принцип природовідповідності («як велить природа») та ідею внутрішньої свободи, вдосконалення, приязні, добра і справедливості, а домінантою виховного процесу – прищеплення любові до всього людства, до свого народу в середовищі сім'ї і школи [9, с. 163].

Патріотичному вихованню дітей та молоді присвятили праці також вітчизняні педагоги минулого. Зокрема, Г. Ващенко, О. Духнович, А. Макаренко, С. Русова, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, Я. Чепіга та ін. у своїх працях приділяли велику увагу вихованню любові до своєї землі, рідної мови, поваги до історичного минулого, формуванню національної самосвідомості.

Філософ і педагог Г. Сковорода підкреслював значення патріотичного виховання. Він неодноразово захищав ідеї народності, вчив народ як жити, працювати, виховувати дітей, наголошував що «кожен повинен знати свій народ, а в народі пізнати себе». Він розглядав патріотизм як складне і багатогранне почуття до Батьківщини, в якому органічно переплітається любов до рідної природи, рідної мови з усвідомленням патріотичного обов'язку перед своїм народом [3, с. 201].

У педагогічній системі К. Ушинського першочергове значення надавалося патріотичному вихованню, адже почуття народності в людині найсильніше : «Як немає людини без самолюбства, так немає людини без любові до Батьківщини, і ця любов дає вихованню вірний ключ до серця людини і могутню опору для боротьби з його поганими природними, особистими, сімейними і родовими нахилами» [12, с. 73]. Навіть людина, яка оселилася на чужині, зберігає у своєму серці народність. «Можна забути ім'я своєї Батьківщини, але носити в собі її характер», – писав К. Ушинський. Він вважав, де б не була людина, в якій краї доля її не занесла, вона завжди зберігає у своєму серці дух свого народу, любов до рідного краю [12, с. 73].

На думку К. Ушинського, саме патріотичне виховання формує і зміцнює в дитині народність, розвиває водночас її розум і самосвідомість, вносить світло в тайники народного характеру та здійснює сильний і благородний вплив на розвиток суспільства, його мови, літератури, законів, на всю історію [12, с. 160-170].

Засадничим положенням виховання української молоді, на переконання О. Духновича, має стати принцип народності. Педагог ратував за створення системи виховання з урахуванням історичних та національних традицій народу. У своїх педагогічних поглядах він дійшов висновків, що навчально-виховний процес у закладі освіти має здійснюватися у національному дусі, а основними засобами реалізації завдань патріотичного виховання є використання виховного потенціалу рідної мови, літератури, історії, пісенного мистецтва.

Значний внесок у розробку теорії і практики патріотичного виховання зробила С. Русова. Український педагог обґрунтувала думку про важливість виховання у дітей з перших днів життя патріотизму, любові до свого народу і Батьківщини. Вирішення цієї проблеми педагог вбачала у побудові патріотичного виховання на основі багатовікового досвіду українського народу, його історичних, культурних і духовних надбань. Вона наголошувала, що виховання дітей варто здійснювати «на рідному ґрунті», адже лише національне оточення спроможне виховати високоморальну і патріотично налаштовану особистість. При цьому вона вказувала на багатоаспектності здійснення процесу патріотичного виховання і багатоманітності засобів виховного впливу. С. Русова наголошувала на особливій ролі потішок, забавлянок, колискових пісень, народних казок та ігор у національному вихованні підростаючих поколінь.

Будучи палким патріотом своєї Батьківщини, В. Верховинець у справі виховання молодого покоління, велику роль надавав використанню дитячого музично-ігрового репертуару, який став основою оприлюдненого у 1925 р. репертуарно-методичного посібника «Весняночка». Запис, обробка, систематизація етнографічного матеріалу, визначення його педагогічної цінності, написання авторських ігор і пісень, підготовка теоретичного розділу збірки, де автор знайомить вихователів з методикою музично-виховної роботи і дає певні рекомендації щодо використання рухливих музичних ігор, мають і сьогодні практичне значення [5, с. 344].

Педагогічні спостереження привели В. Верховинця до висновку про те, що «діти дошкільного віку дуже люблять народні ігри зі співами і танцями і охоче виконують народні рухи під пісню». Тому під час роботи над підручником «Теорія українського народного танцю» (1919-1920 рр.) він збирав, обробляв, систематизував пісенний та ігровий фольклор, обґрунтував його педагогічне значення, став автором багатьох пісень і хорових творів. З метою формування національної культури підростаючого покоління засобами народного танцю В. Верховинець пристосував усі танцювальні рухи та їх комбінації для дитячого виконання [5, с. 325].

В умовах сьогодення України актуальними є педагогічні погляди Г. Ващенка, що «традиційний ідеал – це не вишита сорочка, яку можна скинути і все ж таки залишатися українцем. Ідеал людини – це те краще, що створив народ у розумінні властивостей людської особистості та її призначення» [1, с. 108]. Г. Ващенко розглядав патріотичне виховання як цілеспрямований процес залучення дітей до національних і загальнолюдських цінностей, до високого рівня культури та освіти, науки та мистецтва, до глибокої віри у Бога.

Видатний радянський педагог А. Макаренко багато уваги приділяв основам патріотичного виховання. Патріотичне виховання

педагог визначав, як складову національної системи виховання, яке є одним із найважливіших напрямів освіти і виховання особистості. Педагогічні праці А. Макаренка розкрили сутність виховання особистості, патріота, громадянина, який повинен підкорити свої інтереси колективній справі й працювати на благо Батьківщини.

Особливу увагу патріотичному вихованню у своїй педагогічній діяльності й творах приділяв відомий вітчизняний педагог В. Сухомлинський. У книзі «Як виховувати справжню людину» він писав: «любов до вітчизни і любов до людей – це два швидких потоки, які зливаючись, утворюють могутню річку патріотизму» [11, с. 401].

У 70-80 роки ХХ ст. проблемою патріотичного виховання дітей опікувалася К. Назаренко. В її посібнику висвітлено зміст, засоби, методи і форми патріотичного виховання дошкільників, наведена орієнтовна система занять з виховання у дітей поваги і любові до батьків, до рідної вулиці, міста, рідного краю, почуття дружби до представників інших національностей, зазначені методичні поради щодо планування роботи з малюками. Науковець стверджувала, що патріотизм є невід'ємною рисою морального обличчя кожної людини [3, с. 4].

Сучасні українські корифеї педагогічної думки (І. Бех, В. Бобир, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Погрібняк, К. Чорна, О. Каплунівська та ін.) збагачують теорію і практику патріотичного виховання. Зокрема, І. Бех зазначає, що почуття патріотизму – це одна з провідних цінностей сьогодення, що має сформуватися у кожного дошкільника. На його думку, виховання повноцінної особистості та справжніх патріотів у нашій країні починається з дошкільного віку. Саме в цей період у дитини закладаються основи майбутньої свідомості, характеру, поведінки, формуються паростки основних якостей справжньої людини. Учений пропонує зробити процес виховання патріотизму в кожній маленькій особистості цілеспрямованим, керованим, систематичним і заснованим на механізмах наслідування та навіювання [2].

Академік А. Богуш надає вагомого значення питанням національно-патріотичного виховання в українському дитячому садку. Її думки спрямовані на поєднання національного педагогічного досвіду попередніх поколінь з новітніми розробками сьогодення. Звертаючись до вихователів дошкільних закладів вона радить розпочати роботу з себе – детально вивчити історію рідного краю, ознайомитися з національними звичаями, щоб не спотворювати їх [4, с. 2-5].

Сучасні погляди на патріотичне виховання висвітлила О. Каплунівська, яка створила парціальну програму національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку «Україна – моя Батьківщина». Автор пропонує відійти від формалізму і розпочинати формувати патріотичні почуття з раннього віку накопичуючи соціальний досвід життя у найближчому оточенні (сім'я, вулиця, місто чи село),

прилучати до його культури, родинних традицій. Олена Миколаївна розробила форми роботи з патріотичного виховання, які охоплюють ознайомлення дітей з історією і сучасним життям рідної країни, її національними героями, видатними особистостями. На її думку, така робота формує у дітей почуття гордості за свій народ [7, с. 8-10].

Отже, питанням патріотичного виховання дітей дошкільного віку надавалася велика увага в різні історичні періоди. Визначні педагоги минулого окреслювали шляхи патріотизму: ознайомлення дошкільників з навколишнім середовищем, з суспільним життям країни, збагачення пам'яті малюків яскравими враженнями, щоб вони змалку полюбили те, що їх оточує і є частиною Батьківщини. Слід зазначити, що педагоги-дослідники минулих часів досить глибоко вивчали особливості, закономірності та засоби виховання у дошкільників патріотичних почуттів. До засобів національно-патріотичного виховання вони відносили рідну мову, вітчизняну історію, українську літературу, рідну природу, українську культурно-духовну спадщину тощо. Педагогічні настанови і рекомендації культурно-освітніх діячів минулого є далекоглядними й актуальними в сьогodenній освітянській практиці. Сучасні педагоги-новатори реалізують надбання минулого та створюють нові рекомендації щодо змісту, форм і методів патріотичного виховання. Виховання патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку може бути дієвим за умови гармонійного поєднання традицій виховання минулого і вироблення нових виховних парадигм з урахуванням перспектив розвитку суспільних потреб, світових тенденцій і суспільства у цілому.

Список використаних джерел:

1. Ващенко Г. Виховний ідеал / Г. Ващенко. – Полтава : Полтавський вісник, 1994. – С. 108.
2. Бех І. Д. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / Іван Дмитрович Бех, Катерина Іванівна Чорна // Гірська школа Українських Карпат. – 2015. – № 12-13. – С. 26–37.
3. Борисова З. Н.. Історія дошкільної педагогіки. Хрестоматія / З. Н. Борисова, В. З. Смаль. – Київ: Вища школа, 1990. – 422 с.
4. Богуш А. М. Національно-патріотичне виховання в українському дитячому садку. Концепція Софії Русової та сьогodenня / А. М. Богуш // Дошкільне виховання. – 2016. – №2. – С. 2–5.
5. Василь Миколайович Верховинець // Персоналії в історії національної педагогіки. 22 видатних українських педагогів: Підручник / Під заг. ред. А. М. Бойко. – К., 2004. – С.460–489.
6. История дошкольной педагогіки : Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / М. Ф. Шабаев, В. А. Ротенберг, И. В. Чувашев / Под ред. Л.Н. Литвина. – 2-е изд. – М.: Просвещение, 1989. – 352 с.
7. Каплунівська О. М. Сучасний погляд на патріотичне виховання. Особливості організації роботи з дошкільниками / О. М. Каплунівська // Дошкільне виховання. – 2015. – №8. – С. 8–10.

8. Назаренко К. В. Патріотичне й інтернаціональне виховання дітей дошкільного віку / К. В. Назаренко. – Київ: «Радянська школа», 1979. – 165 с.
9. Онопрієнко О. Патріотичне виховання як науково-педагогічна проблема: понятійний аспект / О. Онопрієнко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: Зб. наук. пр. – Умань: УДПУ ім. Павла Тичини, 2007. – № 21. – С. 159–167.
10. Русова С. Вибрані педагогічні твори / [за ред. Є. Коваленко]. – Київ: Либідь, 1997. – 317 с.
11. Сухомлинський В. Серце віддаю дітям / В. Сухомлинський; ред. Н. Бордукова. – К.: Акта, 2012. – 537 с.
12. Ушинський К. Про народність у громадському вихованні // Вибрані педагогічні твори в 2 т. – К.: Рад. школа, 1983. – Т. 1. – С. 43–103.

Полякова А.О.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Науковий керівник – к.п.н., доц. Ковалевська Н.В.

РОЛЬ ГУВЕРНЕРА У СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Статтю присвячено проблемі соціалізації дитини з особливими потребами. Проаналізовано особливості навчальної роботи гувернера з дітьми-інвалідами, розглянуто сучасний стан проблеми освіти дітей з особливими потребами в Україні.

Постановка проблеми. Соціалізація дитини з особливими потребами – це складний процес формування соціально-комунікативної компетенції під час якого дитина засвоює моральні норми суспільства та особливості соціальної взаємодії. Головною проблемою дітей цієї категорії є дезадаптація до умов суспільства, що призводить до неспроможності їх входження у комунікативний простір.

Інтеграція дитини з особливими потребами в суспільство, відбувається у процесі здійснення особисто-орієнтованого підходу до виховання фахівцем з корекційної роботи. Цей підхід має на меті розкрити потенційні можливості дитини, ознайомити з елементарними соціальними та морально-етичними нормами міжособистісних взаємин, стимулювати дитину до усвідомлення власного місця у соціальному середовищі.

Створення особливих умов виховання і навчання є необхідною умовою для соціалізації дітей даної категорії. На основі цього виникає потреба у кваліфікованих фахівцях домашнього виховання і навчання – гувернерах.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Значну увагу проблемі соціальної адаптації дітей з особливими потребами приділяли вітчизняні науковці (Т. Ілляшенко, А. Колупаєва, Н. Мірошниченко, Г. Першко),